

на рівні вищого керівництва СП. Для оцінювання ефективності інновацій доцільно застосовувати відому систему показників. Експорт продуктів глибокої переробки нафти, готових виробів, надання послуг наукового характеру, вивезення "ноу-хау", отримання інвестицій за умови системного моніторингу буде сприяти завоюванню спільними підприємствами Кременчуцького промислового району провідних позицій на світових ринках.

Література

1. Федулова Л. Развитие национальной инновационной системы Украины // Экономика Украины – 2005. – № 4. – С. 35-47.
2. Трасова Н. Тенденції та проблеми розвитку хімічного комплексу // Економіка України. – 2002. – № 8. – С. 40-44.
3. Основы маркетинга / Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Д., Вонг В.: Пер. с англ. – 2-е европ. изд. – К.: М.:, СПб.: Издат дом «Вильямс», 1998. – 1056 с.
4. Вагнер С. Основы моделирования операций: Пер. с англ. Т. 3. – М.: Мир, 1983. – 501 с.
5. Хоменко М.М. Моніторинг зовнішнього середовища спільних підприємств нафтопереробної галузі // Економіка: проблеми теорії і практики: Зб. наук. праць. В 4 т. Т. 2. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. Вип. 210. – С.329-334.

Надійшла 17.05.2009

УДК 339.5

П. Б. ЮР'ЄВА

Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь

УКРАЇНА У ГЛОБАЛЬНІЙ ТОРГОВЕЛЬНІЙ СИСТЕМІ

У статті досліджено проблеми розвитку торговельної сфери України в умовах членства в ГАТТ/СОТ. Проаналізовано тенденції розвитку зовнішньої торгівлі. Визначено пріоритетні завдання та засоби зовнішньоторговельної політики України.

In the article is researched the problems of development of trading sphere economy of Ukraine in the conditions of membership in GATT/WTO. The trends of development of the foreign trade are analysed. Priority tasks and means of a foreign trade policy of Ukraine are determined.

Ключові слова: торговельна сфера України, зовнішня торгівля.

Кінець ХХ – початок ХХІ сторіччя позначився посиленням ролі міжнародних організацій у регулюванні міжнародної торгівлі, завдяки діяльності яких відбувається лібералізація міжнародного товарного обміну. Визначальне місце в системі міжнародних організацій з регулювання торгівлі посідає Генеральна угода щодо тарифів та торгівлі або Світова організація торгівлі (далі – ГАТТ/СОТ). Членство в ГАТТ/СОТ в теперішній час є практично обов'язковою умовою для будь-якої країни, що прагне інтегруватись у світове господарство. І, в першу чергу це пов'язано з неможливістю країною використати переваги міжнародної торгівлі та гарантувати вітчизняним товаровиробникам захист від недоброякісної конкуренції самотужки.

Проблемам приєднання та наслідкам вступу до ГАТТ/СОТ присвячено роботи багатьох вітчизняних дослідників і зарубіжних експертів. Зокрема, слід відзначити особливу цінність розробок: Бураковського І., Кириченко В., Корабльова М., Макогона Ю., Майорова І., Циганкової Т. та багатьох інших. Більшість цих досліджень були спрямовані на виявлення загальнодержавних переваг та недоліків вступу до ГАТТ/СОТ. А деякі науковці розглядали наслідки входження в глобальну торговельну систему для окремих секторів економіки, зокрема Алопій В., Дідур С., Касич А., Москалик Р., Футало Т., Чорний О. для торгівлі. Разом з тим, якісні зміни конкурентного середовища після набуття членства нашою країною в даній міжнародній організації, і особливо у світлі світової економічної кризи, обумовлюють необхідність ретельного аналізу стану та розвитку торгівлі України та прорахунку її зовнішньоторговельних перспектив

З огляду на вище сказане, метою статті є оцінка тенденцій розвитку зовнішнього сектору торговельної сфери України, визначення потенційних загроз, що постали перед ним внаслідок приєднання країни до ГАТТ/СОТ та розроблення основних пріоритетів та засобів зовнішньоторговельної політики щодо мінімізації їх впливу.

Теоретичною основою дослідження виступає системний підхід до аналізу зовнішньоторговельного потенціалу України, а методологічно – це методи системного та порівняльного аналізу, статистичного дослідження та теоретичного узагальнення.

Процедура одержання повноправного членства у ГАТТ/СОТ доволі складна та тривала. І для України не було виключення. Так, Україна розпочала цей процес у 1993 році і завершила у 2008 році. Переговорний процес тривав 14 років, протягом яких точились жорсткі дискусії з зовнішньоторговельного

режиму та приведення національного законодавства та практики регулювання зовнішньої торгівлі у відповідності з положеннями пакету Угод Уругвайського раунду.

Доречно зазначити, що національні результати приєднання України до ГАТТ/СОТ багатоаспектні. Передусім, вони полягають у можливості використання переваг міжнародного поділу праці; забезпечення впливу на макроекономічну політику країни; розширення співпраці з Європейським союзом (далі – ЄС); становлення прозорого бізнес-середовища; створення передумов для збільшення припливу іноземних інвестицій; лібералізації доступу українських товарів на світові товарні ринки; застосування механізмів справедливого вирішення спорів тощо [1 – 6]. Членство у ГАТТ/СОТ дозволить Україні ефективніше використовувати свої порівняльні переваги, а саме: природні ресурси, кваліфіковану та дешеву робочу силу, вигідне географічне положення, великий внутрішній споживчий ринок [4].

До позитивних результатів від входження в глобальну торгову систему для суб'єкта торгівлі поряд з суттєвою лібералізацією торговельного режиму та посиленням правового захисту у торговельних суперечках слід віднести якісне поліпшення організації та управління торговельною діяльністю; диверсифікацію торговельної діяльності – появу та розвиток нових форм та методів торгівлі; зникнення неформального сектору торгівлі; оновлення оптової торгівлі; створення умов для добросовісної конкуренції для вітчизняних та іноземних суб'єктів торгівлі; розширення роздрібно-торгівельної мережі; усунення бар'єрів для входження національних торгових мереж на зовнішній ринок; зниження витрат на вихід та провадження зовнішньоторгівельної діяльності; формування нової грані компетентності з торгівлі на зовнішніх ринках; зниження комерційних ризиків; урізноманітнення товарної пропозиції; зменшення вартості імпортованих товарів; підвищення конкурентноспроможності; розширення впливу на формування та реалізацію державної торговельної політики тощо. В результаті це призведе до поглиблення ринкових механізмів в торговельній сфері економіки, створення нової моделі торгівлі, побудованої на функціональних засадах аналогічних моделей країн з розвинутою ринковою економікою, збільшення зайнятості населення в торговельній сфері, підвищення рівня задоволення потреб споживачів, збільшення роздрібно-товарообороту та податконадходжень з торговельної сфери.

Споживач же отримав наступні переваги: зростання забезпеченості населення об'єктами торгівлі та торговими площами, а також товарами; підвищення культури та якості торговельного обслуговування; розширення асортименту товарів; покращення якості товарів; зменшення цін на споживчі товари.

Однак не слід розглядати названі вище переваги як автоматично дані. Насправді це потенційні можливості і їх нелегко буде реалізувати. Скоріш за все, на перших порах можна зіткнутись з істотними обмеженнями щодо їх застосування.

Разом з потенційними можливостями від членства в ГАТТ/СОТ існує і низка недоліків, які можуть спричинити додаткові загрози економіці України, у тому числі і у торговельній сфері. Зокрема, до негативних наслідків приєднання України до угод і правил ГАТТ/СОТ для торгівлі можуть бути віднесені: втрата контролю над фазою обміну; блокування вітчизняного товарного виробництва; перекося у товарній пропозиції; порушення рівноваги між попитом і пропозицією; зростання цін після перерозподілу внутрішнього ринку; диспропорції у ресурсному забезпеченні оптової торгівлі; концентрація торгівлі у містах; витіснення дрібно-роздрібно-торгівельної мережі, змішаних магазинів та ринків і, як наслідок, скорочення зайнятості в торговельній сфері; загострення конкурентної боротьби між іноземними та національними торговельними мережами як цінового, так і нецінового характеру і можлива втрата позицій на внутрішньому ринку національних торговельних мереж; збільшення витрат на впровадження маркетингових, управлінських та організаційних заходів суб'єктів торгівлі; звуження масштабів торгівлі у сільській місцевості.

Оцінюючи проблему можливих негативних наслідків, що впливають з приєднання до ГАТТ/СОТ, дію несприятливих економічних, соціальних та політичних чинників не потрібно абсолютизувати. Потенційно можливі заходи із запобігання або мінімізації негативних наслідків і ризиків передбачені в кінцевих домовленостях щодо умов приєднання, а також містяться в програмі урядових заходів, пов'язаних з вступом до цієї міжнародної організації.

Баланс позитивних і негативних наслідків членства в ГАТТ/СОТ, передусім, залежить від готовності суб'єктів торгівлі працювати в умовах жорсткої конкуренції між різними за торгово-економічним потенціалом суб'єктами, а саме від рівня їх ефективності та конкурентноспроможності, який вони повинні підвищувати зараз [6]. Значною мірою успіх залежить й від торговельної політики країни, яка має бути побудована на принципах та правилах Угоди щодо тарифів та торгівлі.

Ситуація в зовнішньому секторі торговельної сфери економіки України характеризується наступними показниками: ступінь відкритості економіки; обсяги зовнішньоторгівельних операцій; характер структури зовнішньоторгівельних операцій; ступінь захищеності внутрішнього ринку від імпорту.

Основними показниками, які використовуються для визначення рівня відкритості української економіки, є: експортна, імпортна та зовнішньоторгівельна квота, частка зовнішньої торгівлі у ВВП [2; 7; 8] (табл. 1).

Аналіз даних табл. 1 свідчить про поступове зростання обсягів зовнішньої торгівлі (як експорту, так й імпорту), що відповідає загальносвітовій тенденції посилення взаємозалежності країн світу у сфері

торгівлі. Проте темп росту імпорту поступово почав випереджати обсяги нарощення експорту, що вказує на підвищення рівня імпортозалежності національної економіки. Підтверджує цей факт й високе значення показника імпортової квоти. Значення експортної квоти України за досліджуваній період коливається від 37,16% до 63,63% і поступово зменшується. Звісно показник зовнішньоторговельної квоти має достатньо високе значення, проте з яскраво вираженою тенденцією до скорочення. А частка зовнішньої торгівлі у ВВП, хоч і поступово зменшується, вказує, що Україна у своєму розвитку підпорядкована ситуації, яка складається на зовнішньому ринку у той чи інший момент. При цьому впливати на процеси, що відбуваються на світовому ринку, вона не має можливості у зв'язку з тим, що у показниках світової торгівлі займає незначну частину. Таким чином, відносно високий рівень експортної та імпортової квоти України свідчить з одного боку про високий рівень відкритості національної економіки, а з іншого – про недостатній рівень інтегрованості її економіки в систему світового господарства, про низький рівень ємності внутрішнього ринку і поступове його звуження.

Таблиця 1

Показники інтегрованості України у світову систему господарювання [9, с. 33; 10, с. 5; 11, с. 158]

Роки	Експорт, млн грн	Імпорт, млн грн	ВВП, млн грн	Експортна квота, %	Імпортна квота, %	Зовнішньоторговельна квота, %	Частка зовнішньої торгівлі у ВВП, %
2000	106200	97643	170070	62,44	57,41	59,93	119,86
2001	113245	109924	204190	55,46	53,83	54,65	109,29
2002	124392	114501	225810	55,09	50,71	52,90	105,79
2003	154394	147525	267344	57,75	55,18	56,47	112,93
2004	219607	193120	345113	63,63	55,96	59,80	119,59
2005	227252	223555	441452	51,48	50,64	51,06	102,12
2006	253707	269200	544153	46,62	49,47	48,05	96,10
2007	323205	362979	712945	45,33	50,91	48,12	96,25
2008	352916	450525	949846	37,16	47,43	42,29	84,59

Перевищення темпів зростання імпорту порівняно з збільшенням експорту створили передумови для появи від'ємного зовнішньоторговельного сальдо (рис. 1). Якщо у 2000-2004 рр. в Україні мало місце позитивне сальдо в зовнішній торгівлі, то починаючи з 2005 р. – від'ємне. За дев'ять років XXI століття зовнішньоторговельне сальдо зменшилось на 19148,4 млрд дол. США. Найбільшого позитивного значення зовнішньоторговельне сальдо набуло лише у 2004 р. і то, виключно за рахунок продажу заводу Криворіжсталь. Від'ємне ж значення сальдо зовнішньої торгівлі 2008 р. перевищило навіть показник 1996 р.

Очевидним є те, що збалансування обсягів експорту та імпорту стає одним з основних завдань уряду. Перевищення експорту над імпортом є умовою розширення валютних можливостей та імпорту важливих для подальшого розвитку економіки компонентів. Варто зазначити, що абсолютно нормальною може бути ситуація, коли імпорт перевищує експорт при умові імпорту наукоємного обладнання, послуг інноваційного характеру.

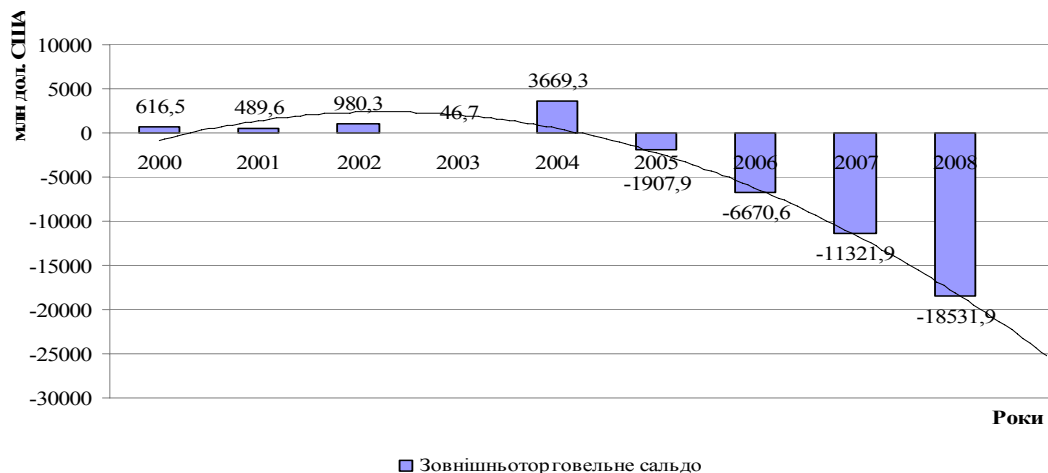

Рис. 1. Зовнішньоторговельне сальдо України

Великий ступінь відкритості економіки України супроводжується деформованою структурою

зовнішньої торгівлі (табл. 2).

Таблиця 2

Товарна структура зовнішньої торгівлі України (у відсотках)
[10, с. 9-12; 12, с. 254; 13, с. 275, 14, с. 283, 15, с. 281]

Товарна група	Експорт					Імпорт					Відхилення частки, 2008 р. від 2000р.	
	2000	2002	2004	2006	2008	2000	2002	2004	2006	2008	екс-порту	ім-порту
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Живі тварини, продукти тваринного походження	2,5	2,1	2	1	1,2	0,8	0,8	1,1	1,4	2	-1,3	1,2
Продукти рослинного походження	2,5	6,2	3,5	5,1	8,3	2,2	1,3	1,5	1,5	1,7	5,8	-0,5
Жири та олії тваринного або рослинного походження	1,7	1,9	1,7	2,5	2,9	0,4	0,7	0,5	0,4	0,7	1,2	0,3
Готові харчові продукти	2,8	3,1	3,5	3,6	3,8	3,1	3,8	3,5	3,7	3,1	1	0
Мінеральні продукти	9,6	12,5	13,2	10,1	10,5	46,9	41,5	37,4	30	29,7	0,9	-17,2
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей	10,6	7,8	8,5	8,8	7,5	6,4	8,1	7,8	8,6	8,1	-3,1	1,7
Полімерні матеріали, пластмаси та каучук	1,7	1,5	1,3	2,1	1,5	4,5	4,3	4,9	5,6	5,2	-0,2	0,7
Шкіряна та хутряна сировина та вироби з них	0,8	0,9	0,6	0,8	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	-0,3	0
Деревина та вироби з деревини	1,5	1,6	1,6	1,6	1,2	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	-0,3	0,2
Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	1,4	1,6	1,2	1,6	1,3	2,8	4	2,7	2,6	2,1	-0,1	-0,7
Текстиль та вироби з текстилю	3,7	3,7	2,7	2,4	1,5	4	4	3,4	3	2,5	-2,2	-1,5
Взуття, головні убори, парасольки	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2	0,3	0,1	0,6	0,6	-0,2	0,4
Вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла	0,8	0,8	0,9	0,7	0,7	1,1	1,2	1,3	1,6	1,5	-0,1	0,4
Дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них	0	0	0	0,3	0,2	0	0	0	0,4	1,2	0,2	1,2
Недорогоцінні метали та вироби з них	44,4	39,7	40	42,8	41,2	4,9	4,8	6,1	7,4	7,5	-3,2	2,6

Товарна група	Експорт					Імпорт					Відхилення частки, 2008 р. від 2000р.	
	2000	2002	2004	2006	2008	2000	2002	2004	2006	2008	екс-порту	ім-порту
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення звуку	9,3	9,8	9,3	8,7	9,5	13,9	14,7	16,4	17,5	15,6	0,2	1,7
Транспортні засоби та шляхове обладнання	3	3,8	6,2	5,4	6,5	3,6	6	8,6	11,4	14,1	3,5	10,5
Прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічне; годинники; музичні інструменти	0,4	1	1,8	0,4	0,4	1,3	1,6	1,9	1,5	1,4	0	0,1
Різні промислові товари	0,5	0,5	0,5	0,7	0,7	0,6	0,8	0,8	1	1,2	0,2	0,6
Твори мистецтва	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Товари, придбані в портах	0	0	0	0,1	0,1	0,9	0,6	0,5	0,6	0,6	0,1	-0,3
Різне	2,3	1,1	1,1	1	0,4	1,7	0,7	0,7	0,1	0	-1,9	-1,7

Так, структура українського експорту є недостатньо диверсифікованою за ринками та товарами, із значним переважанням товарів сировинного характеру та низьким рівнем переробки. Сьогодні, як і на зорі незалежності України, найбільшою товарною групою у структурі експорту товарів з України є недорогостінні метали та вироби з них, тобто продукція чорної металургії та прокат (41,2%). Не можна не зазначити, що за період з 2000 р. по 2008 р. значимість цієї товарної групи у товарній структурі експорту зменшилась на 3,2%. Другу сходинку обіймають мінеральні продукти (10,5%), а саме енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки та руди, шлаки та золи. Значна частка в структурі українського експорту припадає на механічне обладнання (9,5%). Зміцніла експортна позиція продуктів рослинного походження на 5,8% і досягла у 2008 р. 8,3%. В той же час, продукція хімічної промисловості та пов'язаних з нею галузей поступово втрачає свою позицію у товарній структурі, хоча й досі займає досить вагому частку – 7,5%. Слід також відмітити і позитивні зрушення в експортній товарній групі – транспортні засоби та шляхове обладнання, яка за дев'ять останніх років зросла на 3,5% і замикає шестірку продуктів експортноорієнтованих сфер національної економіки. Таким чином, даючи оцінку товарній структурі українського експорту, слід констатувати, що Україна, на жаль, присутня в основному на нижчому рівні світового товарного ринку – це продукції добувних секторів економіки та ринок сільськогосподарської продукції. Саме тому українська економічна криза наприкінці літа 2008 р. розпочалась з обвалу світових сировинних ринків.

У структурі товарного імпорту України (табл. 2) також переважають сировина та вироби, що не потребують високих технологій – мінеральні продукти – 29,7%. Важливого значення для України має імпорт високотехнологічного обладнання та прогресивних технологій, які є необхідною передумовою для модернізації виробництва. Так, частка механічного обладнання; машин та механізмів, електрообладнання та їх частин; пристроїв для записування або відтворення зображення звук за дев'ять останніх років зростала у 2008 р. на 15,6%, хоча прогресивні зміни дещо уповільнились в порівнянні з 2004 р. Найбільше ж зміцнили свої позиції транспортні засоби та шляхове обладнання – з 3,6 до 14,1%, що, передусім, викликано всезростаючим попитом українців на легкові автомобілі.

Регіональна структура зовнішньої торгівлі значною мірою визначається її інтеграційними пріоритетами. Необхідно відмітити, що Україна за роки незалежності увійшла до наступних регіональних та інтеграційних угруповань: Співдружність незалежних держав (СНД), Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова) та Центральноевропейська ініціатива. Стратегічною метою України є вступ до Європейського союзу. Сьогодні залучення до Європейської спільноти реалізовано лише у членстві в Раді Європи та участі у чотирьох єврорегіонах: «БУГ» (Волинська область та прикордонні регіони Польщі); «Карпатський єврорегіон» (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька області та суміжні території Польщі, Словаччини, Угорщини та Румунії); «Нижній Дунай» (Одеська область і суміжні території Молдови та Румунії) та «Верхній Прут» (Чернівецька область та суміжні території Молдови та Румунії). Світова практика свідчить, що країни, які входять до певних регіональних інтеграційних угруповань, більшість своїх торговельних зв'язків реалізують саме всередині цих об'єднань. Це певною мірою підтверджує й аналіз географічних показників зовнішньої торгівлі України (табл. 3).

Таблиця 3

Географічна структура зовнішньої торгівлі України (у відсотках) [9, с. 256-263; 10, с. 5-8; 13, с. 261-264]

Регіон	СНД	Європа	Азія	Африка	Америка	Австралія та Океанія
Рік						
експорт						
2000	30,86	32,12	23,59	5,02	8,35	0,05
2002	24,38	36,29	28,22	5,88	5,22	0,02
2004	26,20	36,01	24,58	5,38	7,79	0,04
2006	33,01	32,91	21,20	6,19	6,65	0,05
2008	35,55	29,46	22,78	5,83	6,18	0,10
імпорт						
2000	57,61	30,89	5,96	0,98	4,17	0,39
2002	52,83	33,88	6,90	1,04	5,05	0,30
2004	52,45	34,10	8,88	0,96	3,33	0,28
2006	44,82	37,31	13,48	0,92	3,25	0,22
2008	39,25	35,63	17,90	1,82	4,90	0,50

Дані табл. 3 засвідчують, що у зовнішній торгівлі України спостерігається диференціація та незначна диверсифікація між континентами. У географічній структурі експорту України найбільшу частку посідають країни СНД, Європи та Азії. Якщо до 2004 р. основним каналом експорту українських товарів була Європа, то з 2006 р. – СНД. Ще одним із основних регіонів українського експорту є Азія, на який припадає до 20-30% експортних зовнішньоторговельних операцій. Експортні позиції в інші країни протягом останніх семи років постійно коливались. Досить обмежені торговельні зв'язки України з країнами африканського, американського та австралійського континентів. Вони в основному носять епізодичний характер. Разом з тим, досить перспективні для України ринки африканських країн. Ці країни здійснюють індустріалізацію своєї економіки, для чого потребують значної кількості обладнання та техніки. І при цьому ресурси в них обмежені. Отже, ці товарні групи українського виробництва за параметром «ціна – якість» можуть бути досить конкурентноспроможними в країнах Африки. Так, частка експорту товарів на африканський континент у динаміці збільшувалась. Відносно невелика частка української торгівлі у країні Америки, яка за обраний період дослідження зменшилась до 6,18%. Найменш присутні українські товари на ринках австралійського регіону, частка їх експорту коливається у межах від 0,02 до 0,1%.

Стосовно географічної структури імпорту (див. табл. 3), то в середньому 50% товарів в Україну транспортується з СНД. Не відстає в цьому аспекті і Європа. За аналізований відрізок часу частка європейських країн в географічній структурі імпорту зросла з 30,89 до 35,63%. Азійські країни також підняли свою частку в імпорті України на 11,94%. Роль країн інших континентів у структурі українського імпорту незначна.

У цілому дослідження географії зовнішньої торгівлі України підтверджує інтеграційні пріоритети України. Оцінка структури експорту-імпорту товарів в розрізі регіонів світу визначила двох основних зовнішньоторговельних партнерів України – це країни СНД та Європи. Попри прогресивні тенденції у зовнішньоторговельних відносинах України з СНД, їх не можна назвати ефективними. Основним гальмом плідної співпраці між цими країнами є відсутність ефективної інтеграції у межах СНД. Стосовно впливу від приєднання України до ГАТТ/СОТ, то навряд чи це негативно позначиться на зовнішньоторговельних зносинах з країнами-членами СНД. По-перше, ГАТТ/СОТ виходить з принципу визнання регіональних торговельних угод, а по-друге чотири з одинадцяти країн-членів СНД є членами ГАТТ/СОТ – це Вірменія, Грузія, Молдова та Киргистан.

Проте поки що Україна не спромоглась стати й повноцінним торговельним партнером країн Єврозони. Це зумовлено, в першу чергу, неефективною структурою українського експорту, в якій переважають товари з низьким рівнем обробки, та повільними темпами реструктуризації національного виробництва. Перспективними європейськими ринками для зовнішньої торгівлі України є ринки країн-нових членів ЄС. Підвищення квот та перехід до Єдиного митного тарифу ЄС, а також підвищення цін на внутрішньому ринку країн-нових членів ЄС через введення євро дещо підвищило конкурентоспроможність українських товарів через відносну дешевизну. Проте експортні можливості України на цих ринках можуть бути перекреслені зовнішньоторговельними бар'єрами, адже зовнішньоторговельна політика ЄС далека від принципу рівності та не дискримінації.

Зовнішнє торговельне середовище складне та багатогранне. Визначити загальні загрози та недоліки для України у міжнародній торгівлі дозволяє індекс внутрішньогалузевої торгівлі Грубеля та Ллойда (Івт), зовнішньоторговельне сальдо (С) та коефіцієнт покриття імпорту (Кп) [4; 5; 8]. З використанням фактичних даних з товарної структури зовнішньої торгівлі України за 2008 р. розрахуємо вище названі показники у розрізі основних сфер економіки України та здійснимо їх ранжирування. Результати таких дій вказують, що до товарів, виробництво яких має достатній експортний потенціал, можна віднести: продукти рослинного походження; жири та олії тваринного або рослинного походження; шкіряна та хутряна сировина та вироби з них; деревина та вироби з деревини; недорогочінні метали та вироби з них та різне. Товари, виробництво яких потребує підтримки держави, – це готові харчові продукти; продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей. Під загрозою повної втрати виробництва опинились: живі тварини, продукти тваринного походження; текстиль та вироби з текстилю; взуття, головні убори, парасольки; дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння, дорогоцінні метали та вироби з них; різні промислові товари та твори мистецтва; мінеральні продукти; полімерні матеріали, пластмаси та каучук; маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів; вироби з каменю, гіпсу, цементу, кераміки, скла; механічне обладнання; машини та механізми, електрообладнання та їх частини; пристрої для записування або відтворення зображення звуку; транспортні засоби та шляхове обладнання; прилади і апарати оптичні, для фотографування або кінематографії; апарати медико-хірургічні; годинники; музичні інструменти; товари, придбані в портах.

За результатами дослідження розвитку зовнішньої торгівлі України можна зробити наступні висновки: скорочення вітчизняного виробництва та не конкурентоспроможність національних товарів призводять до зростання імпорту товарів; ревальвація гривні стимулює імпорт та стримує експорт; зростання світових цін на енергоносії та відсутність реальних результатів у запровадженні енергозберігаючих технологій зумовлюють зростання частки палива у структурі імпорту та зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції щодо цінових чинників; всезростаючі темпи обсягів імпорту підвищили імпорту залежність країни; високий ступінь відкритості економіки України спричиняє значне посилення змін у кон'юктурі; структура зовнішньої торгівлі є недостатньо диверсифікованою за ринками та товарами; низький рівень ємності внутрішнього ринку і поступове його звуження; недостатній рівень інтегрованості економіки в систему світового господарства; концентрація експорту у трьох товарних групах: недорогочінні метали, мінеральні продукти, продукція хімічної та пов'язаною з нею галузей, механічне обладнання які в майбутньому будуть характеризуватись прогнозно-несприятливою кон'юктурою; експортна залежність української економіки впливає з недостатніх якісних показників промисловості; переважаючі темпи зростання імпорту створили передумови для появи пасивного зовнішньоторговельного балансу.

У світлі таких тенденцій Україні з метою налагодження рівноправних партнерських відносин з іншими країнами необхідно: вдосконалити ринок факторів виробництва, фінансову, податкову та грошову системи; знизити дефіцит торгового балансу; поліпшити інвестиційний клімат; підвищити конкурентоспроможність національної промисловості; здійснити якісні зміни у спеціалізації України; активізувати роль міжнародної науково-технічної кооперації; переорієнтувати імпорту стратегію на вирішення проблеми модернізації національної промисловості та активної політики імпортозаміщення; підвищити експортних можливостей вітчизняної транзитної системи. Ключовими заходами, які потребують реалізації як центральними, так і регіональними органами влади є: впровадження заходів щодо підтримки експортерів; забезпечення інформаційної підтримки експортної діяльності; впровадження інструментів заохочення інвестиційного імпорту; сприяння діяльності стратегічних іноземних інвесторів; розробка та впровадження загальнодержавних та регіональних програм розвитку регіонів; сприяння прикордонній торгівлі; субсидування регіонів в межах дозволених норм; розробка, прийняття та застосування технічних стандартів на регіональному рівні; впровадження регіонами власних санітарних та фітосанітарних заходів; надання регіональним органам влади повноважень з регулювання іноземних інвестицій та торгівлі послугами; ініціювання процедури визнання географічних позначень

Для ефективного входження України на міжнародні товарні ринки необхідно вміло використовувати наявний економічний потенціал, підвищувати конкурентоспроможність вітчизняного товаровиробника та платежеспроможність національного споживача, а також розробити ефективну торговельну політику. В умовах членства в ГАТТ/СОТ торговельна політика України має будуватися на таких принципах: недискримінація; вільна торгівля; передбачуваність; справедлива конкуренція та сприяння

розвитку та економічним реформам. В основу її побудови необхідно закласти чотири основоположні правила торгівлі з іншими суб'єктами господарювання країнами-членами ГАТТ/СОТ: захист за допомогою тарифів; зменшення або/та «зв'язання» тарифних ставок; торгівля на основі режиму найбільшого сприяння. Дискримінацію та/або не дружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань Україна може усунути з допомогою застосування ембарго на торгівлю; позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму; запровадження спеціального мита; застосування адміністративних обмежень зовнішньої торгівлі: ліцензування та квотування; введення добровільних обмежень експорту та імпорту; запровадження індикативних цін щодо імпорту та/або експорту товарів тощо.

Література

1. Глобальна торгова система : розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: Монографія / Кер. автор. кол. і наук. ред. Т. М. Циганкова. – 2-е вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 660 с.: іл., табл. – Бібліогр. в кінці розд. – ISBN 966-574-491-7.
2. Зовнішньоторговельні аспекти конкурентної політики України в умовах СОТ [Текст] : монографія / А. А. Мазаракі, В. В. Юхименко, О. П. Гребельник [та ін.] ; за заг. ред. : А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2008. – 309 с. : іл., табл. – Авт. зазнач. на звороті тит. арк. – Бібліогр. у підрядк. прим. – ISBN 966-629-348-X.
3. Членство України в СОТ : огляд зобов'язань та коментарі до них [Текст] / І. Бурковський [та ін.] – К. : б.в., 2008 (Ужгород : Закарпаття) – 43 с. : портр., абл. – (Проект сприяння торгівлі та інвестиціям USAID/TIBA). – Авт. зазнач. на звороті тит. арк. – ISBN 966-347-049-6.
4. Управління експортним потенціалом України : Монографія / А. А. Мазаракі, В. В. Юхименко, О. П. Гребельник та ін. ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.- екон. ун-т., 2007. – 209 с.: іл., табл. – Авт. зазнач. на звороті тит. арк. – Бібліогр.: С. 205-209. – ISBN 966-629-289-0.
5. Макогон, Ю., Майорова І. Вступ України до Світової організації торгівлі : можливості та проблеми // Вісник КНТЕУ. – Київ, 2003. – № 3. – С. 38-47.
6. Кириченко В. М., Кораблев М. М. Україна та СОТ: перспективи, переваги та суперечності // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 5(84). – С. 61-65.
7. Касич А. О., Дідур С. В. Структурні характеристики зовнішньої торгівлі України // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 1(79). – С. 85-94. – Бібліогр. : с. 93-94. – ISSN 1993-6788.
8. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : Підручник / – 3-є вид., перероблене та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.: іл., табл. – Бібліогр. : с. 427-430. – ISBN 978-966-364-581-0.
9. Статистичний щорічник України за 2007 рік : статист. зб. / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2008. – 572 с. – ISBN 966-8459-25-2.
10. Зовнішня торгівля України за 2008р. : експрес-випуск статист. зб. / відп. за вип. А. О. Фризоренко. – К.: Держ. ком. статистики України, 2009. – 22 с.: іл., табл.
11. Офіційний курс гривні до іноземних валют, встановлений Національним банком України, середній за період [Текст] // Бюлетень Національного банку України. – 2009. – № 2(191). – С. 158.
12. Статистичний щорічник України за 2006 рік : статист. зб. / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2007. – 552 с. – ISBN 966-8459-17-2.
13. Статистичний щорічник України за 2004 рік : статист. зб. / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2005. – 591 с. – ISBN 966-8459-08-3.
14. Статистичний щорічник України за 2002 рік : статист. зб. / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2003. – 664 с. – ISBN 966-8459-02-4.
15. Статистичний щорічник України за 2000 рік : статист. зб. / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Техніка, 2001. – 598 с. – ISBN 966-575-129-8.

Надійшла 04.06.2009